

Příspěvek k problematice ochrany památek a historického prostředí při přestavbě centrální části hlavního města Prahy

Praha patří do skupiny velkých evropských měst s výraznými centrálními funkcemi a atraktivním historickým jádrem. Památkový fond a historické prostředí má zcela mimořádné kulturní hodnoty. Otázka výhledového uplatnění tohoto hmotného i duchovního odkazu minulosti vytváří zvláštní složitou problematiku.

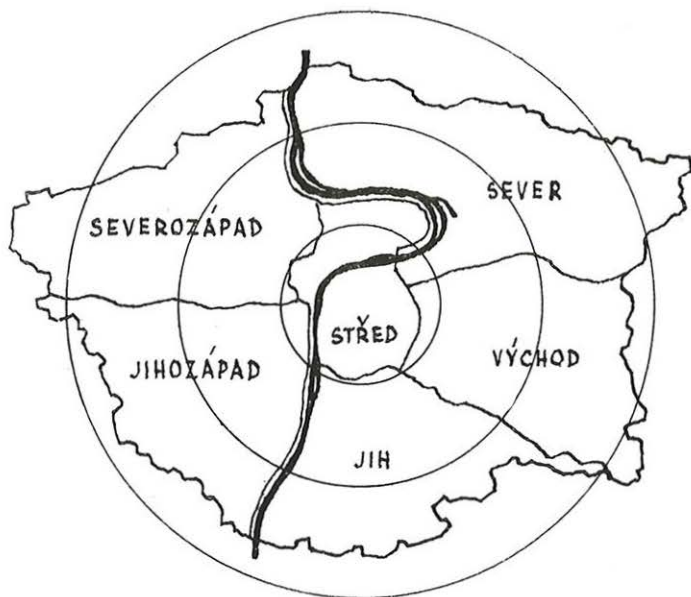
Památkový fond se dostává pozvolna do našeho povědomí jako neoddělitelná součást životního prostředí a je uznáván jako rovnocenný partner novodobé výstavby, navíc vytváří osobité prostředí v centru města. Růst Prahy a základní městské funkce se dostaly postupně vlivem živelného vývoje do rozporu s možnostmi stavebně-architektonického fondu i strukturou zástavby historického prostředí.

V poslední době je soustředěna pozornost na přestavbu pražské centrální oblasti se záměrem vybudovat skutečné centrum hlavního města, které bude výrazem společenských vztahů a potřeb socialistické společnosti. V centru města, které má ve výhledu soustředit nejvyšší funkce celoměstské a celostátní vybave-

nosti, se nachází jádro historického stavebního fondu, utvářející charakteristický, vpravdě světový a výtvarně unikátní obraz města Prahy.

Historické jádro, tj. území Starého Města, Malé Strany, Hradčan a Nového Města, zaujímá převážnou část centra města, jehož postupná přestavba se v současné době plánuje a připravuje. Tato historická městská aglomerace zaujímá včetně území Vyšehradu plochu asi 750 ha a byla fixována v tomto rozsahu gotickými hradbami ve třetí čtvrtině 14. století. Praha v té době značně převyšovala svou rozlohou ostatní evropská města. Území Starého Města, Malé Strany a Hradčan, kde je soustředěno nejvíce památek, je navrhováno k ochraně jako rezervace v rozloze cca 440 ha. Pražská městská památková rezervace je tedy největší v našem státě. Praha má v současné době 1718 nemovitých kulturních památek a 518 objektů tzv. památkového zájmu. Z toho je na území památkové rezervace 1062 památek a 96 objektů památkového zájmu. Na Novém Městě je 235 památek

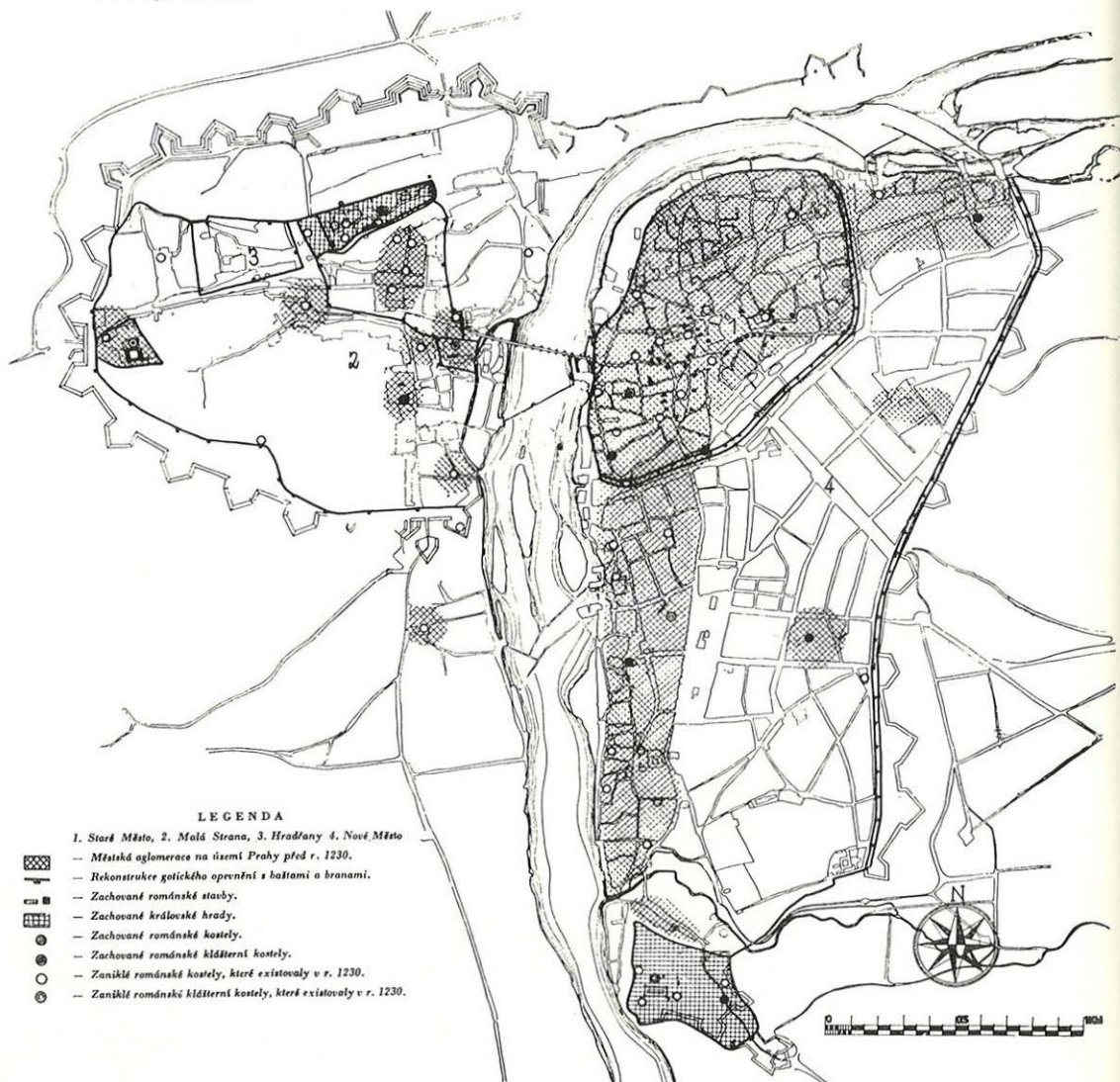
Směrný územní plán hlavního města Prahy, schválený vládou ČSSR v roce 1964, předpokládá rozvíjení města ve třech základních pásmech. Vnitřní pásmo soustřeďuje funkce centrální, střední pásmo má především funkci bydlení a vnější pásmo slouží pro výrobu a sklady. Město je členěno na šest sektorů. Nejdůležitější součástí centrálního sektoru je historické jádro. Kresba: A. Vošablik

a 158 objektů památkového zájmu. V celé centrální části města je přibližně 1320 památek.

Skladba památkových objektů na území Starého Města, Malé Strany a Hradčan tvoří ucelené městské bloky převážně s architekturou měšťanských domů, paláců, kostelů a klášterů. Tato urbanistická struktura zástavby vytváří ucelené prostředí.

Historické jádro Prahy tvoří aglomerace měst pražských — Starého Města, Malé Strany, Hradčan a Nového Města. Rozsah tohoto území je znázorněn podle návrhu D. Líbala a V. Piší, kresba J. Líbalové.

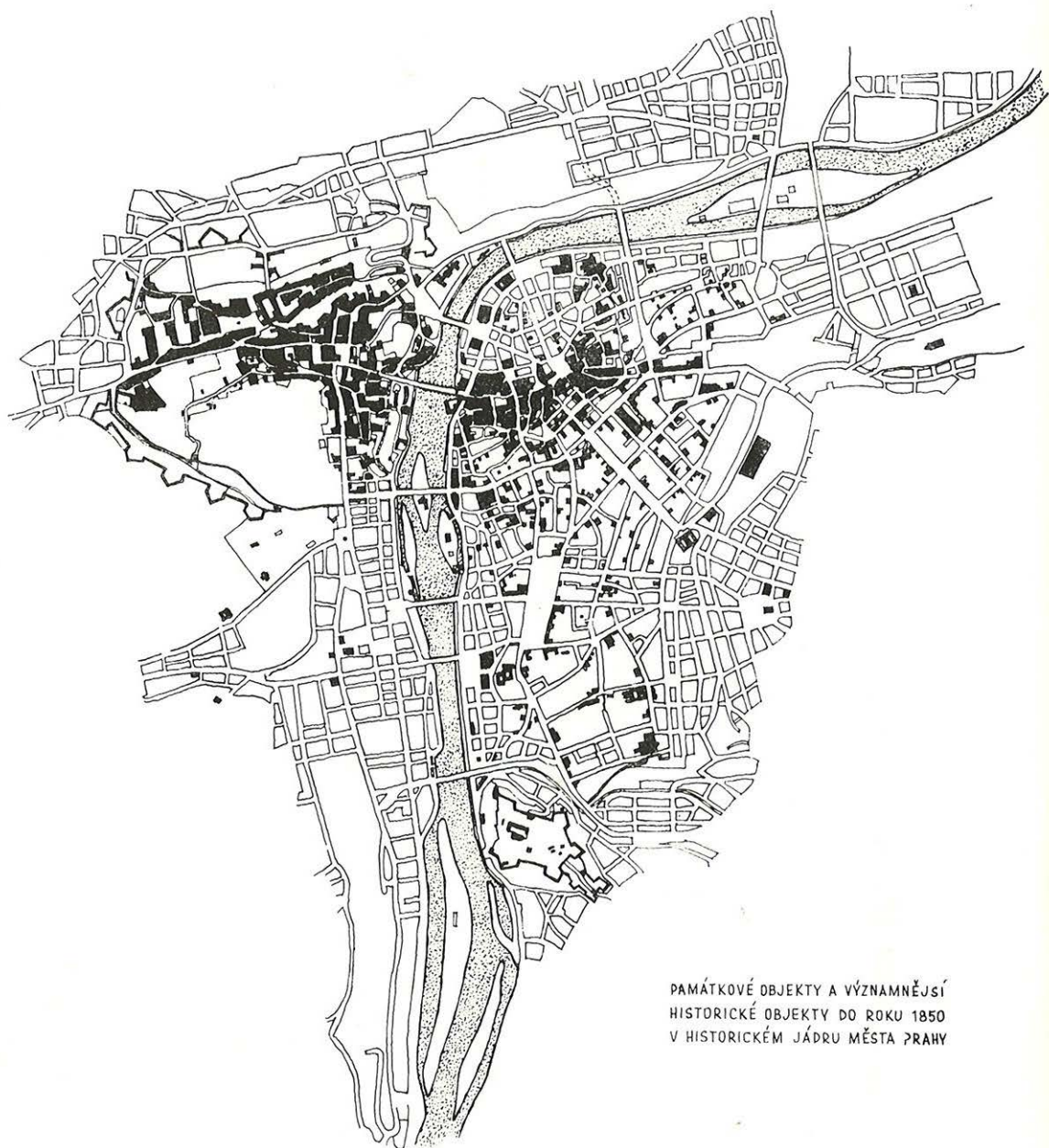

Historický stavební fond v centru je zastoupen bohatou stupnicí typů, z nichž převažuje především měšťanský dům. V centrální části je 1132 domů a 72 církevních staveb. Památkové objekty dosahují oproti jiným českým městům daleko většího objemu i stavební výšky (např. průměrná podlažnost na Starém Městě je 3,5—4 podlaží). Rozložení objektů v městské zástavbě vytváří dvě charakteristická území. Souvislá městská historická zástavba v blocích s prostory ulic a náměstí tvoří ucelené autentické prostředí v oblasti Starého Města, Malé Strany a Hradčan, tj. v městské památkové rezervaci. Území Nového Města má zachovány jednotlivé významné objekty, soubory a historický plán.

V historickém jádru je soustředěna řada hmotných dokladů nejstaršího osídlení v souvislosti s organizací a formováním feudální společnosti (tj. období 10.—13. stol., z kterého se nám dochovaly tržiště, staré cesty, brod, Hrad a Vyšehrad, románské kostely a domy). Ostatní památky následujících slohových období dokládají proměny společenského a ekonomického vývoje od období konzolidované feudální společnosti (vznik města) až do současné doby. Samotná aglomerace historických měst pražských je jedinečným dokladem historického urbanismu, ať je to nepravidelná uliční osnova předměstského typu, založení Havelského města, Malé Strany a Hradčan, a konečně založení Nového Města pražského. Tento urbanistický a politický počín Karla IV. nemá co do velkorysosti na tehdejší dobu v Evropě obdoby. S hmotnými doklady města je spjat i společenský a politický vývoj celého národa. Z tohoto aspektu bylo vybráno v Praze 15 národních kulturních památek, z nichž v centrální oblasti jsou: Pražský hrad, Vyšehrad, Staroměstské náměstí se Staroměstskou radnicí, Týnským chrámem a palácem Kinských, Karlův most se sochami a věžemi, Karolinum, Betlémská kaple, Novoměstská radnice, Národní divadlo, Národní muzeum, Leninovo muzeum a Vítkov. Doklady hmotné kultury a dějinného vývoje města Prahy vytvářejí jeho historicko-dokumentární hodnotu.

K vlastní umělecké hodnotě města a jeho centra patří především výtvarně hodnotné utváření terénu pražské kotliny, řeka Vltava a návršní ostrohy Vyšehradu, Vítkova a Hradčan. K bohatosti urbanistické skladby města přispívá řada kvalitativně různých městských prostorů, prostorová variabilita uličního interiéru, kontrast architektury jako lidského díla s přírodním prostředím řeky umístění hlavních městských dominant (Hrad, Vyšehrad a Vítkov). Umělecká kvalita prostředí je doložena řadou výtvarně a architektonicky hodnotných objektů a souborů. O původní výzdobě průčelí domů doplňujeme stále své představy novými objevy. (Například nedávno objevená výzdoba průčelí domů v Karlově ulici čp. 188, Jilské čp. 352, v Husově ulici čp. 229, Mostecké čp. 55 a Staroměstské náměstí čp. 603 a 605.) Spolupůsobení jednotlivých stavebních slohů, středověký půdorys a prostorová skladba se podílejí na svéráznosti prostředí centrální části Prahy. Zároveň Praha v sobě soustřeďuje vrcholná díla všech slo-

Podstatu památkového a historického stavebního fondu v centru Prahy tvoří objekty, soustředěné v uceleném historickém prostředí Starého Města, Malé Strany a Hradčan — městské památkové rezervaci, a jednotlivé objekty i soubory na historickém plánu Nového Města. Kresba: A. Vošablik.

PAMÁTKOVÉ OBJEKTY A VÝZNAMNĚJŠÍ
HISTORICKÉ OBJEKTY DO ROKU 1850
V HISTORICKÉM JÁDRU MĚSTA PRAHY

hových období, která jsou reprezentanty a vývojovými články dějin architektury a českého umění.

Souhrn výše uvedených kvantitativních a kvalitativních znaků vyznívá v osobitost prostředí, které povyšuje město Prahu na jedno z nejkrásnějších na světě.

Současný život města a jeho základní funkce postrádají logického řádu a svědčí o živelnosti vývoje. V centrální části jsou nadměrně a nerovnoměrně soustředěny společenské, kulturní, obchodní a jiné funkce celoměstského a celostátního významu, nevhodné výrobní provozy a sklady. V oblasti centra je 1572 skladů, což představuje 29 % všech skladových jednotek v Praze. Sklady v oblasti rezervace zabírají plochu 78 058 m² hrubé skladovací plochy. V historickém jádru je velmi neuspokojivý hygienický a stavebně-technický stav převážně většiny objektů. Standard bydlení již neodpovídá současným požadavkům. Nejhorší je situace na území Malé Strany a Hradčan, kde je 61 % bytů bez ústředního topení a bez veškerého příslušenství. Inženýrské sítě v centru jsou zastaralé a budou vyžadovat celkovou rekonstrukci. Rovněž dosavadní způsob vytápění je nevyhovující a používání tuhých paliv zhoršuje hygienické poměry.

Vzhledem k tomu, že v centrální části města dochází k velké koncentraci pracovišť (180 000 pracovních příležitostí) vede tato skutečnost i k nadměrnému soustředění individuální a hromadné dopravy. Doprava probíhá v úzkých historických ulicích a přispívá k ohrožení stability historických budov. Zvláště nežádoucí je koncentrace nákladové dopravy na Starém Městě, vyvolaná nevhodným umístěním skladů. Všechny tyto skutečnosti vedou k nutnosti uspořádání funkčních vztahů města a jeho centra, vhodné organizace ploch v samotném centru a *k plánovitě přestavbě centrální oblasti.*

Základním urbanistickým dokumentem, který určuje zásady rozvoje hlavního města Prahy je směrný územní plán, schválený vládou ČSSR v dubnu 1964. Koncepce směrného územního plánu dává optimální předpoklady pro zachování historického jádra jako celku a určuje mu i náležitý význam. Podle této prognózy je budována Praha jako ucelené město s postupným uvolněním centrální oblasti. Město je rozvíjeno ve třech základních pásmech, z nichž vnitřní pásmo — centrální oblast s historickými čtvrtěmi má tvořit středisko kulturního, společenského a administrativního života města i celého státu. Historické jádro je navrhováno k ochraně jako městská památková rezervace v moderním pojetí a tvoří jádro centra města i centrálního sektoru. Bytový fond historického jádra bude postupně regenerován. Navrhovaný Novoměstský okruh automobilových magistrál, který se dotýká centra po obvodu, zamezuje průjezdnou dopravu centrem a historickým prostředím. Územní plán rovněž předpokládá citlivé formování zástavby na členitém pražském terénu s vysokou kulturní úrovní, s uplatněním přírodních prvků a s využitím historického jádra jako celistvého areálu s dominujícím útvarem

Automobilová doprava soustředěná na hlavní městské magistrály je podle směrného územního plánu usměrňována na Novoměstský okruh, který se dotýká centra po obvodu. Proudy vedoucí centrem budou vyloučeny. Podle podkladů Útvaru hlavního architekta zakreslil Aleš Vošablik.

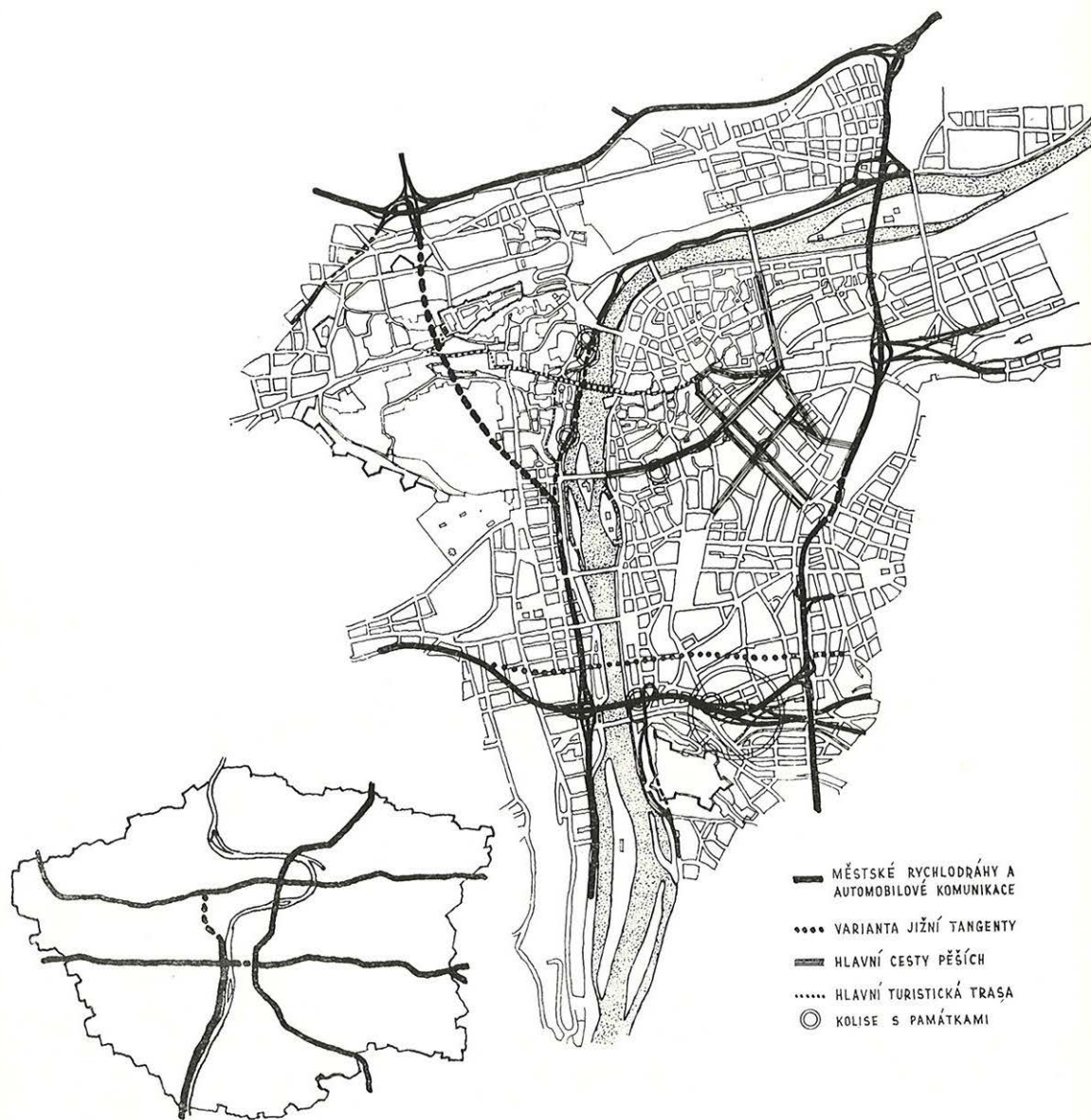

SCHÉMA DOPRAVY PODLE SÚP

DETAIL CENTRA

Hradčan. Počítá se rovněž se zachováním kulturních památek a s jejich vhodným využitím.

Útvar hlavního architekta města Prahy vypracoval program výstavby a přestavby centrální oblasti, který prošel připomínkovým řízením orgánů Národního výboru hlavního města Prahy v dubnu 1965. Směrnice tohoto programu slouží jako základní direktiva pro další územně plánovací a projekční činnost a koordinaci investic v centrální části města. Tento materiál vymezuje úlohu a funkci stavebně-historického fondu při přestavbě centra a zásadním způsobem ovlivňuje možnost uplatnění památkových objektů, souborů i celého prostředí ve výhledovém uspořádání života města.

Celková koncepce v hlavních zásadách předpokládá: rozvíjet centrální oblast i v budoucnu jako společensky nejatraktivnější správní a kulturní společenské centrum, snížit počet pracovních míst a přehodnotit standard bydlení, historické jádro — městskou rezervaci považovat za nejdůležitější těžiště celkové organizace a kompozice centra, rušný obchodní a správní život centra uspokojovat přestavbou na území Nového Města, z centrální oblasti vymístit nevhodné provozy a sklady, přebudováním komunikační sítě zabezpečit hlavní dopravní vztahy centra města k jeho zázemí, zamezit průjezdnou dopravu v historickém jádru, zlepšit technickou vybavenost rekonstrukcí inženýrských sítí a obyvatelnost rozšířením ploch zeleně, věnovat mimořádnou pozornost úrovni architektonického řešení.

Území Starého Města má být využito především pro centrální a společenské funkce se zachováním složky bydlení. Regenerací stavebního fondu budou vytvořeny podmínky pro novou funkční náplň. V souvislosti s komunikačním řešením budou ve výhledu architektonicky dotvořena obě nábřeží, sloužící především pro pěší. Průjezdná doprava bude odstraněna a obslužná doprava zajišťována pomocí vlásenkových nebo radiálních komunikací. V celém území bude rozvinuta hlavně pěší frekvence. Staré Město obslouží trasa A městské podpovrchové tramvajové dopravy, doplněná překryvnou sítí atutobusových linek.

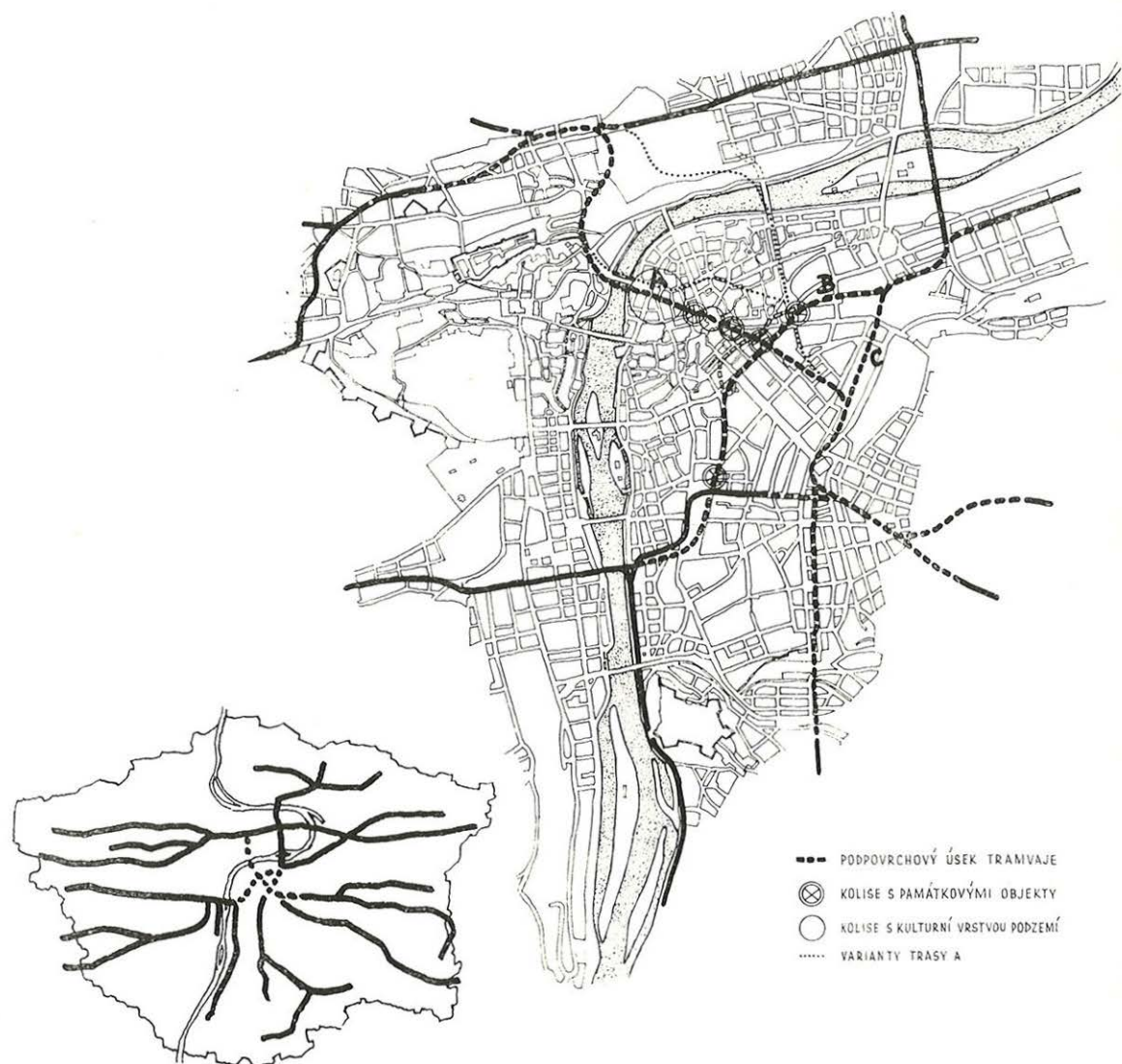
Malá Strana bude plnit dnešní základní funkce — jako sídlo zastupitelských úřadů, vědeckých a kulturních institucí, rekreační plocha a území pro bydlení. Průjezdná doprava bude odstraněna realizací Malostranského tunelu.

Pro území Hradčan a Letné je ideovou dominantou Pražský hrad, jehož areál bude postupně regenerován podle direktiv ideové rady. Obytná část Hradčan bude regenerována, v parkově upraveném prostoru Letenské pláně budou umístěny významné veřejné budovy.

Území Nového Města je členěno na několik organizačních celků.

Petrské oblasti bude i ve výhledu ponechána obytná funkce, zástavba řešena v novodobé prostorové koncepci. Počítá se s vybudováním dvou společenských center na náměstí Republiky a v prostoru po zrušeném nádraží Praha - Střed.

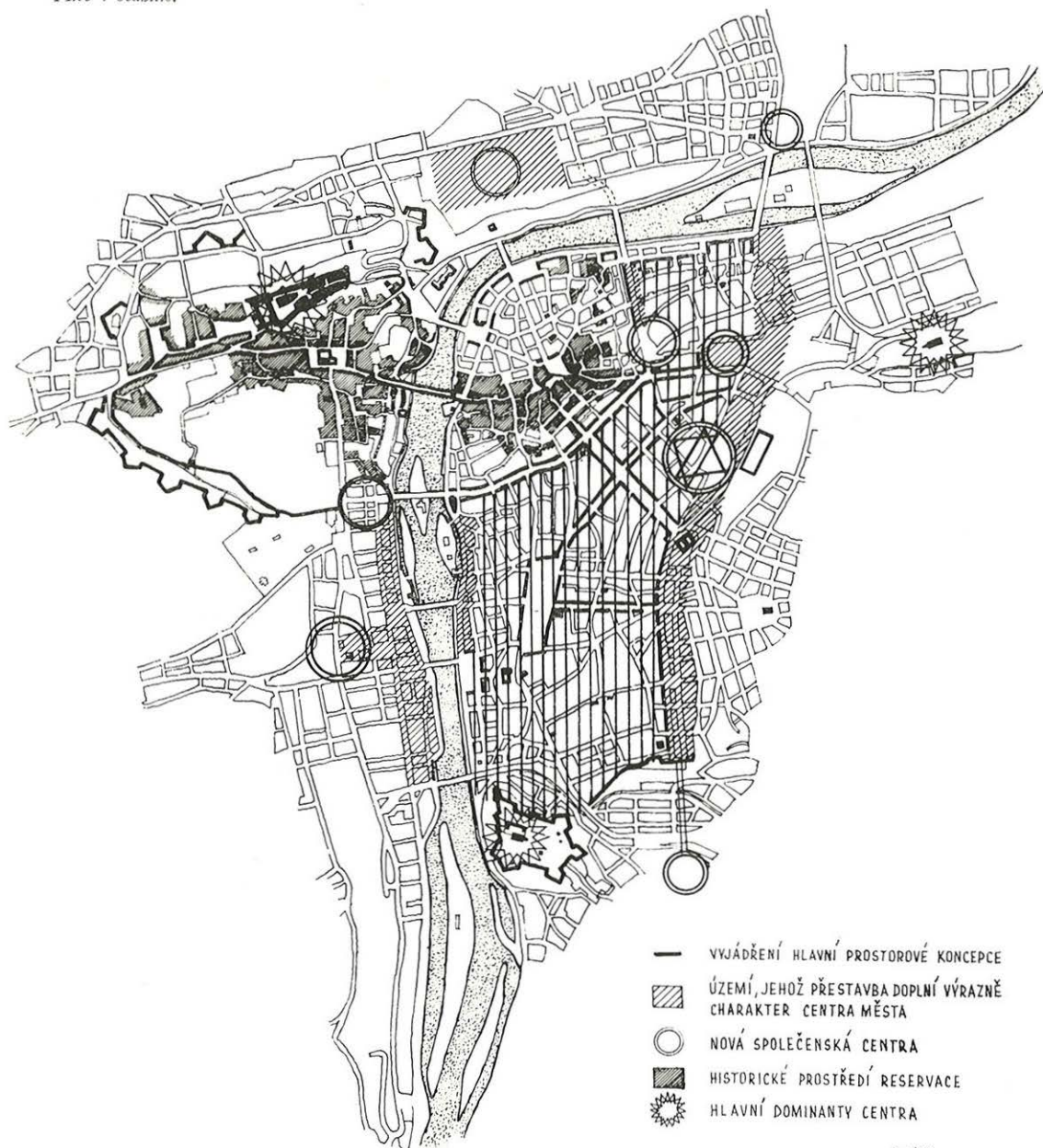
Tramvajová doprava má být i ve výhledu nositelem městské hromadné dopravy v Praze. Komunikační schéma vytváří radiální soustavu kolejových tras, které povedou pod centrem v tunelech. Realizace podpovrchových úseků vyvolává kolize s památkovými objekty, především v prostoru Starého Města. Podle podkladů Útvaru hlavního architekta zakreslil Aleš Vošablik.

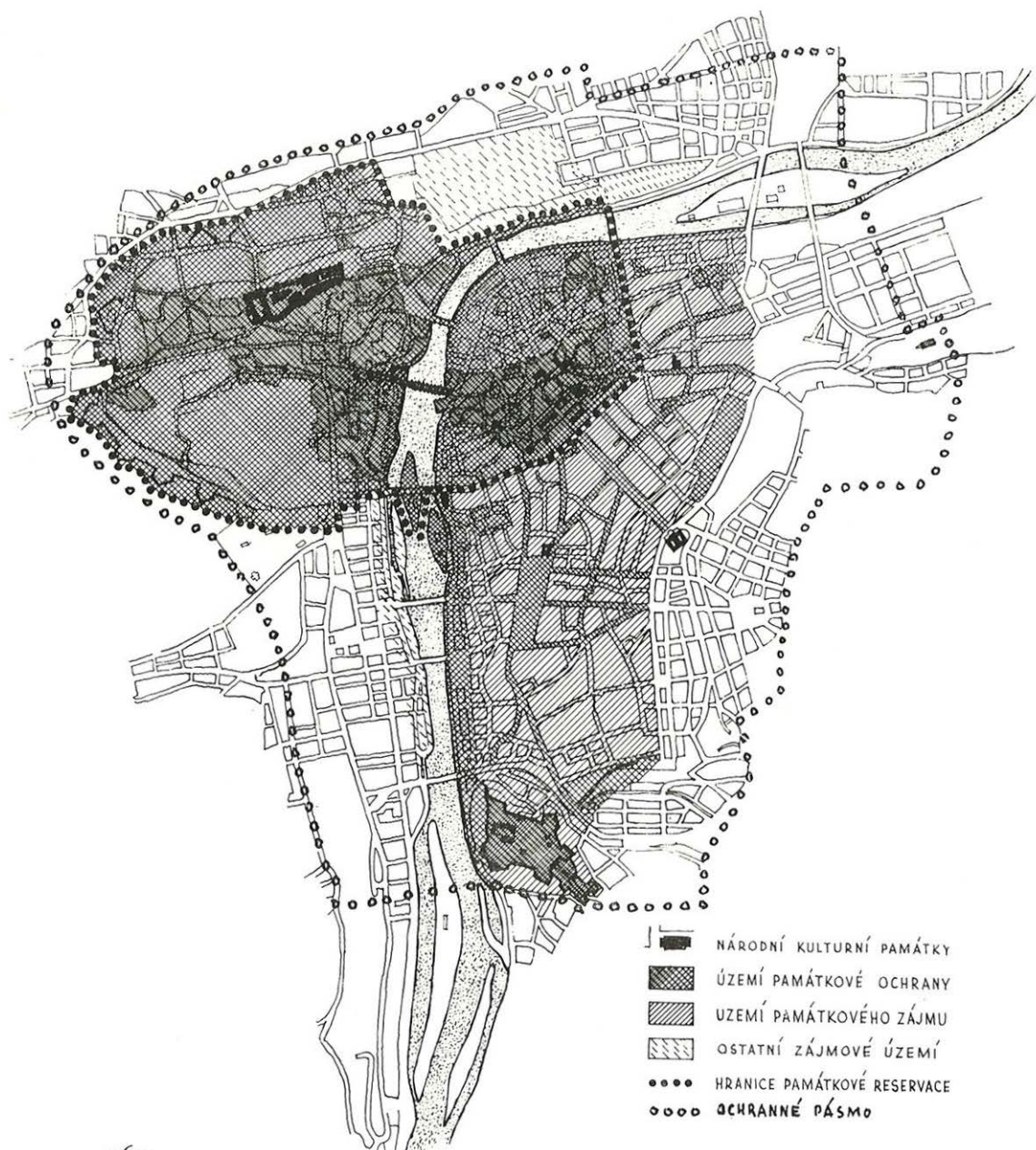
SCHEMA DOPRAVY

DETAIL CENTRA

Koncepce přestavby centrální oblasti Prahy předpokládá architektonickou a funkční rehabilitaci území památkové rezervace (Starého Města, Malé Strany a Hradčan). Přestavbou ostatního území, především Nového Města, má dojít k vytvoření skutečného velkoměstského centra s náročnou celoměstskou vybaveností. Památkový fond a historické prostředí zde sebrají významnou úlohu při vytváření osobitosti životního prostředí. Podle podkladů Útvaru hlavního architekta zpracoval Aleš Vošablik.

Koncepce památkové ochrany předpokládá chránit území Starého Města, Malé Strany a Hradčan, režimem městské památkové rezervace, oblast Nového Města pojímat jako území aktivního památkového zájmu a ostatní přilehlé části řešeného území považovat za ochranné pásmo historického jádra. Námet koncepce ochrany zpracoval Aleš Vošablik.

Území mezi ulicemi Hybernskou, Na příkopě, Václavským náměstím a Hlavním nádražím je plánováno pro nejvyšší centrální městskou vybavenost. Na asanované ploše bloků při Jindřišské ulici bude rozvinut ústřední prostor pěšího centra s centrálními zařízeními (obchodní dům, hotel, hlavní pošta, aj.)

Území mezi Václavským náměstím, Národní třídou, nábrežím, Ječnou ulicí a S-J magistrálou bude soustřeďovat celoměstské kulturní, společenské a obchodní funkce okolo hlavních městských prostorů (Vodičkova ulice, Karlovo nám.), oblast Vojtěšská a Štěpánská bude přestavěna na obytné čtvrtě.

Na území Albertova se soustředí zdravotnická zařízení se záměrem respektovat zeleň a přírodní charakter terénu. Na nábreží zůstane funkce obytná a administrativní. Trasa S-J magistrály umožní vytvoření zeleného pásu od Stromovky k Nuselskému mostu a soustavu nových městských prostorů.

V severní části Smíchova bude modernizací a přestavbou ozdraveno obytné prostředí, vymístěn závod Smíchov - Tatra a vybudováno rajonové centrum se všemi složkami vyšší vybavenosti. V souvislosti s levobřežní komunikací bude uvolněna zástavba nábreží.

Obytná čtvrt na Letné bude modernizována a doplněna obslužným centrem.

Jaké jsou možnosti uplatnění památkového fondu a historického prostředí? Při záměru vhodného využití historického prostředí v jádru města měla by vycházet snaha ze znalosti jednotlivých objektů a souborů, jejich prostorového a dispozičního utváření a poznání jejich původní funkce. Totéž se týká prostorů ulic, náměstí a celé historické zástavby.

Základní skladebnou jednotkou v organismu města je jednotlivý objekt, v historickém jádru převážně měšťanský dům. Jednotlivé prvotní funkce života v té které době našly svůj výraz v dispozičním i prostorovém uspořádání. V průběhu 19. století se zavedením nájemného domu dochází i v historickém prostředí k maximálnímu využívání objektů, případně i paláců, předělováním prostorů pomocí příček, k znehodnocování původní dispozice, ale i k zástavbě dvorních částí a vnitroblokových prostorů se snahou o maximální využití stavebního fondu. V současné době nacházíme objekty takto znehodnocené, ačkoliv jejich původní dispozice je obvykle v zásadě zachována. Podbití stropů, příčky a nové omítky zakrývají velmi často i hodnotnou uměleckou výzdobu interiérů objektů (uvedme jen nedávno objevené dřevěné malované stropy v Buquoyšském paláci čp. 562, Kolowratském paláci čp. 579, v Mostecké ulici čp. 275, v radničním bloku čp. 16 U zelené žáby a čp. 18, v Celetné ulici čp. 593). Při obnově památkových objektů je nutné směřovat k jejich původnímu prostorovému uspořádání, které je pro každý objekt svým způsobem typické a volit pro takto upravené objekty vhodnou soudobou náplň. V místech, kde se soustřeďoval společenský a obchodní život města, nacházíme výstavné patricijské domy (jako např. v Celetné ulici, Staroměstském náměstí, Melantrichově a Mostecké ulici a Malostranském náměstí).

Jejich dispozice i prostorové uspořádání nemohou vyhovovat obytné funkci, ale dobře poslouží účelům společenským, kulturním, popřípadě administrativě. Zároveň jejich umístění je v souladu s funkčním využitím centra a historického jádra, jako kulturně společenského atraktivního střediska. Ve skladbě historické zástavby lze mnohdy určit původní funkci prostorů, ulic a náměstí. Jejich určení nám mnohdy připomínají i jejich názvy, například ulice Platnéřská, V Jirchářích, Železná, Soukenická, Ungelt, Tržiště Dobytčí, Koňské, Senné apod. Kromě funkce utilitární plnily některé prostory i funkce významných společenských shromaždišť a tvořily rámec společenského života města. (Staroměstské náměstí, Královská cesta, Václavské náměstí, Národní třída, Příkopy apod.) Mnohé z těchto prostorů v historickém jádru jsou degradovány na průjezdnou vozovku nebo na parkovací, případně skladištní plochy. Při rehabilitaci organismu historického města mohou tyto ulice a náměstí sloužit provozu pěších v centrální oblasti a úpravou parterů s vhodnými prodejny vytvoří atraktivní prostředí pěšího centra.

Některá funkční náplň v historickém prostředí města je již fixována a dobře se vžila. (Například blok Klementina pro knihovny, blok Karolina pro Karlovu universitu, blok radniční pro účely správy města a reprezentaci). Jiné objekty, nedávno upravené, dostaly vhodnou náplň (Klub architektů na Malé Straně, studovna marx-leninismu v Celetné ulici, Savarin Na příkopě a další), některé objekty se právě vhodně upravují (Anežský areál pro účely Národní galerie, areál Jilská ulice čp. 352 pro ČSAV, Celetná čp. 593, 594 pro Státní ústav rekonstrukcí, čp. 616 Dlouhá tř. pro Orbis atd.). Řada objektů má však dosud nevhodné využití, mnohdy v rozporu s jejich významem, případně i památkovou podstatou. Jsou to kupříkladu: Staroměstské mlýny, areál Hergetovy cihelny, Sovovy mlýny, palác Kinských, Clam-Gallasův palác, Šrámkův dům v Celetné čp. 595, dům čp. 729 v Dlouhé třídě, Sixtův dům čp. 553, dominikánský klášter u sv. Jiljí, Anenský klášter s kostelem a další. Kromě uvedených je řada objektů převážně na Starém Městě, které nemohou plnit funkci obytnou a jsou vhodné jako kulturní, společenské, vědecké nebo administrativní budovy.

Pro trvalé oživení je třeba zachovat v historické rezervaci a v centrálním sektoru přiměřený podíl bydlení. Současný stav bytového fondu a počtu obyvatel ukazuje přehled:

současný stav	v centru	z toho v rezervaci	z toho v pa- mátkových objektech rezervace
počet bytů	63 500	15 500	8 700
počet obyvatel	193 000	43 000	21 000

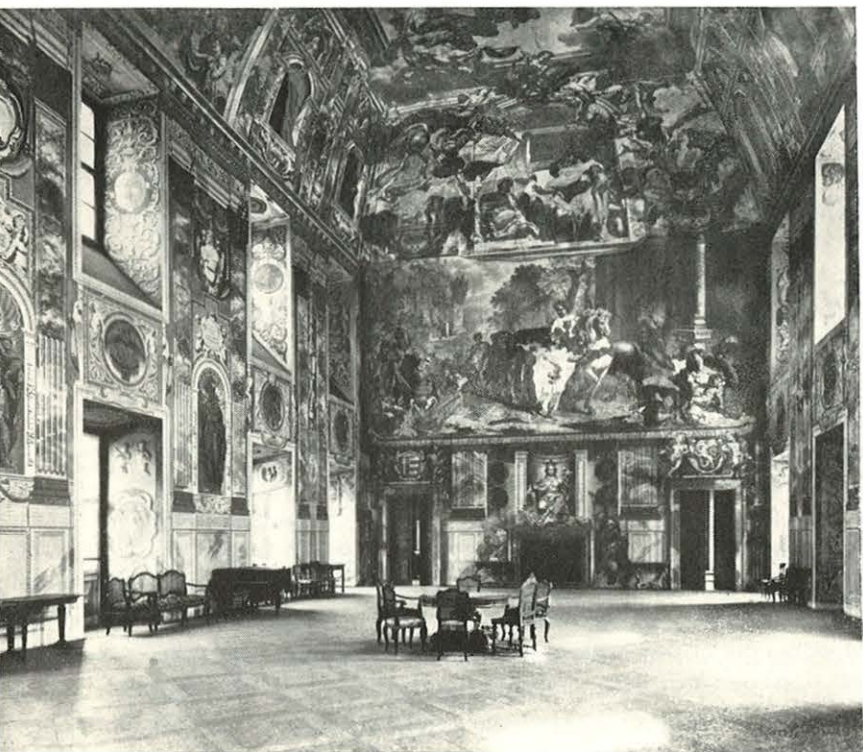
Obnova bytového fondu v centrální části města je předpokládána ve třech formách: soustředěnou přestavbou na asanovaných plochách, modernizací stavebně hodnotného fondu a regenerací památkových objektů. Ve výhledu dojde k podstatnému snížení bytových jednotek v centrální části města. Předpoklad uvádí následující přehled:

výhled	v centru	z toho v rezervaci	z toho v památkových objektech rezervace
počet bytů	43 000	10 000	4 300
počet obyvatel	98 000	18 000	11 000

Bydlení v centrální části města bude mít své specifické podmínky. Nelze zde dosáhnout shodných parametrů jako u nové výstavby v okrajových částech města (plochy zeleně, dostatek proslunění, vybavenost hřišť a rekreačních ploch apod.). Prognóza Útvaru hlavního architekta předpokládá v centru větší procento bydlení nerodinného charakteru, (garsoniéry a dvougarsoniéry). Tyto předpoklady nelze jednoznačně aplikovat na skladbu bytového fondu v památkových objektech, protože rehabilitací historické dispozice budov vzniknou spíše více-pokojové komfortní byty. Průměrné vrstvy obyvatelstva nemají zájem o bydlení v památkovém prostředí, zřejmě též pod dojmem současného špatného stavebního a hygienického stavu. Naopak vidí ideál bydlení v novostavbě. Bydlení v památkových objektech má své specifické rysy, mezi něž patří: atypičnost objektů a uličního prostoru, atypičnost vlastního bytu, prostorová členitost a různorodost bytu a mnohdy i umělecká a umělecko-řemeslná výzdoba v interiérech, dobrá tepelná a zvuková izolace. Tyto všechny vlastnosti lze shrnout pod pojem osobitosti obytného prostředí v historickém jádru města. Navíc je kladem i výhodná poloha v centru pro návštěvu kulturních, společenských a obchodních centrálních zařízení. Uvedené přednosti vyhovují spíše intelektuálním vrstvám obyvatelstva, které o tento způsob bydlení projevují zájem. Regenerací obytného území v historickém jádru i celé centrální oblasti dojde tedy ve výhledu k celkové proměně struktury obyvatelstva a charakteru bydlení, které budou mít své odlišnosti od ostatního území města.

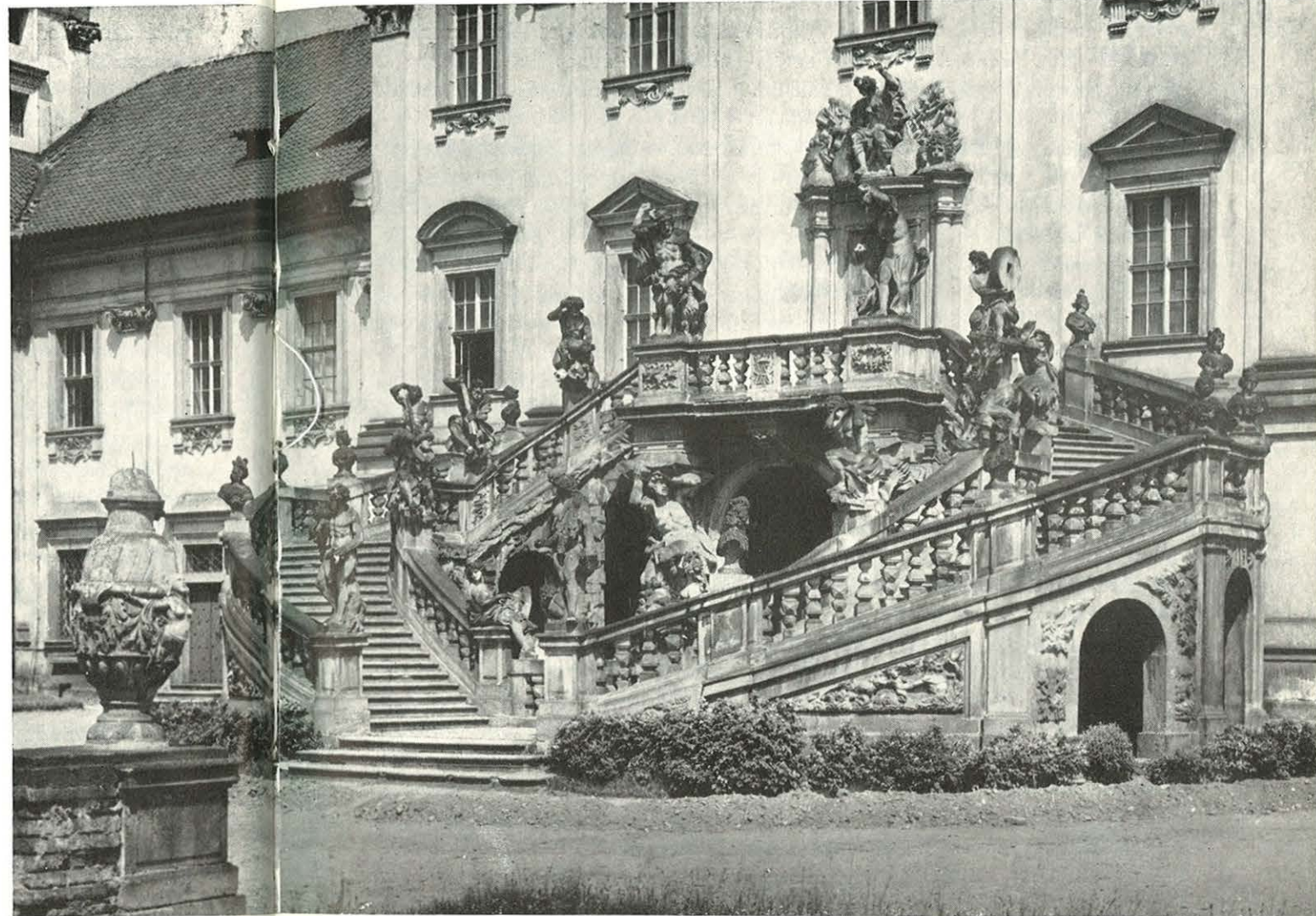
Při budování okrskové vybavenosti mohou mnohým provozům a službám vhodně posloužit i památkové objekty. Je nutno si uvědomit, že přízemí objektů nemůže sloužit pro bydlení. Po uvolnění prostorů od nevhodných skladů bude zde možné umístit různá zařízení služeb, případně opravárenské lehké provozy, které budou mít vztah k životu obyvatel v centru.

Přední trakty objektů s přízemními prostory převážně klenutými budou

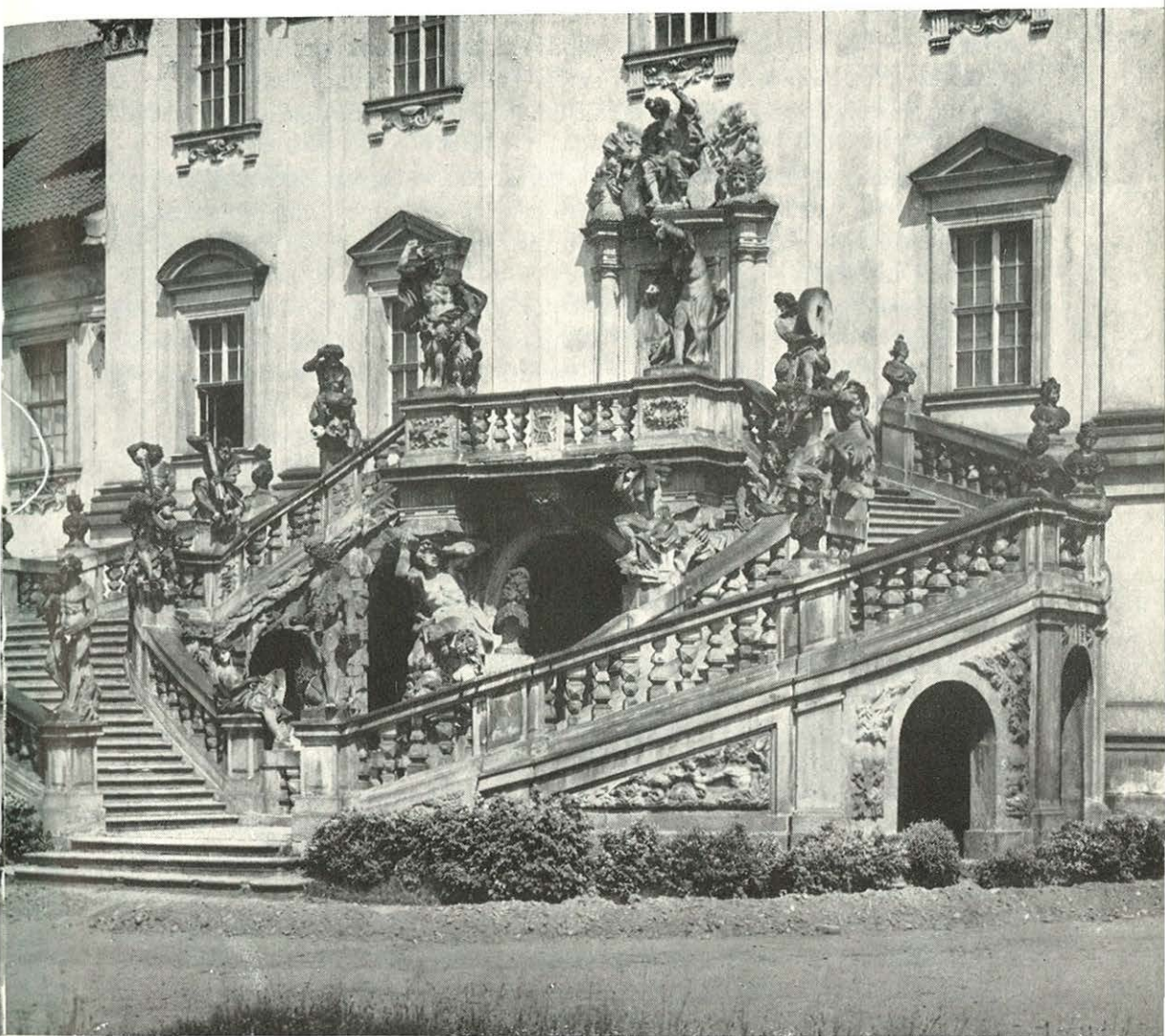
*Velký sál Trojského zámku s nástěnnými
malbami Abrahama Godyna (1688–97)
Snímek: n. p. Knibitisk*

*Zabradní průčelí Trojského zámku (J. B.
Mathey, 1679–85) Snímek: Josef Ehm*

*Schodiště Trojského
zámku s plastikami
J. J. a P. Heermannů
(1685–1703)
Snímek: Josef Ehm*

z Trojského zámku

z Trojského zámku

výhodně sloužit obchodnímu vybavení na základě celkové koncepce obchodní sítě. V památkovém prostředí lze výhodně získat atraktivní prodejny luxusního charakteru. Prvé realizace v tomto směru svědčí o správnosti této koncepce. (Prodejny a restaurační zařízení v radničním bloku, v Železné ulici a Mostecké ul. atd.)

Z uvedeného výčtu možností využití stavebně-historického fondu v jádru Prahy vyplývá, že památkové objekty a prostředí mohou optimálně plnit funkce hmotně účelové, kladené na ně potřebami současného života. Vedle těchto však plní historické objekty i funkce ideově-účelové (v oblasti estetiky, výchovy a propagace). Pražská památková rezervace se pro své kulturní a umělecké hodnoty stala cílem mnoha návštěvníků naší země i ciziny a reprezentuje tak hmotné dědictví minulosti, které může uspokojit duchovní potřeby a nároky člověka dnešní společnosti.

Složitost zástavby městské aglomerace v centrální části a různá architektonická a urbanistická kvalita prostředí vyžadují si diferencovaný přístup při architektonickém a urbanistickém pojetí přestavby.

Zásadně lze z památkového hlediska hovořit o oblasti městské památkové rezervace, oblasti Nového Města a ostatním zájmovém území.

Z hlediska urbanistické a architektonické kompozice lze chápat území městské památkové rezervace jako výtvarně dokončený městský areál vynikajících uměleckých a estetických kvalit, který s dominujícím útvarem Hradčan a kompoziční páteří — řekou Vltavou dává charakter centru a celému městu. Architektonická činnost se zde soustředí na regeneraci autentického historického prostředí, na architektonické dořešení obou nábřeží (též v souvislosti s levobřežní a pravobřežní komunikací), na výškové a objemové korekce v zástavbě a dořešení městských prostorů, na přestavbu bloků se smíšenou zástavbou a na rozšíření a vhodné dokomponování zeleně. Při regeneraci tohoto území nutno vycházet ze zachovaných památkových objektů a souborů, dodržet prostorovou uzavřenost městského interiéru a charakter zástavby, zachovat členitost a měřítko fasád, působení klasických stavebních materiálů a dodržet výškovou hladinu zástavby s tím, aby vynikly dnešní historické dominanty. Zvláštním případem je obvod Josefova, kde dojde ve výhledu k přestavbě, pro kterou nedozrály zatím ještě objektivní podmínky. Vyloučením průjezdné dopravy z prostoru rezervace dojde k patřičné rehabilitaci prostředí. Dopravní nároky se střetávají s památkovými zájmy při vedení trasy A podpovrchové tramvaje pod územím Starého Města. Podle současného stavu technického zpracování variantních řešení jeví se zřejmě původně navržená trasa jako nejschůdnější z hlediska realizace. Tím spíše bude nutné soustředit pozornost na statické zabezpečení objektů v bloku Karolína a v prostoru Staroměstského náměstí. Nároky vyvolané vedením trasy Malostranského tunelu jsou z památkového hlediska v zásadě přijatelné, demolice objektů si

však vyžádá nutnost řešení nové zástavby na místě Sovových mlýnů a v prostoru Hergetovy cihelny. Dopravním řešením je též ovlivněna zástavba na malostranském předmostí mostu 1. Máje, kde vznikne křižovatka Staroměstského okruhu s napojením na Petřínský a Malostranský tunel. Při novém architektonickém řešení bude nutné plně respektovat soubor kostela sv. Jana Na prádle.

Pro oblast Nového Města jsou charakteristické: zachovaný historický plán města, historické dominanty, dochovaný pás gotických hradeb od Karlova k Vyšehradu a převažující vcelku nevhodná zástavba z 19. a 20. století. Ve výhledu dojde postupně k rozsáhlé přestavbě a výměně stavebního fondu. Koncepce nové výstavby bude se muset vyrovnat s kulturně-historickým odkazem i v této části města. Zcela zvláštním případem je historický plán Nového Města, který je dokladem gotické urbanistické koncepce a v některých místech navazuje na ještě starší komunikační osnovu. Při přestavbě tohoto území bude možné podržet historickou uliční síť zřejmě potud, pokud bude mít původní historický průběh s doklady historické zástavby a pokud bude mít předpoklady pro prostorové vyvinutí v důsledku současných nároků na novou jejich funkci. Hlubší názor je možné získat až na podkladě podrobného vyhodnocení půdorysného plánu Nového Města v konfrontaci s nároky na novou přestavbu z hlediska současných vývojových urbanistických tendencí.

Dopravní řešení ve formě Novoměstského okruhu automobilových magistral vcelku vhodně tanguje východní okraj Nového Města. Vedení jižní tangenty podle studie k programu přestavby nelze z památkového hlediska akceptovat, protože zcela přehodnocuje území u gotických hradeb pod Karlovem a zasahuje památkové objekty kláštera Na slupi a objekt na Výtoni. Směrování jižní tangenty bude předmětem dalších studií a soutěží.

Pro přestavbu území Nového Města lze považovat z památkového hlediska za závazné: hlavní schéma historického plánu města, na které bude možno tvůrčím způsobem navázat, jednotlivé památkové objekty, soubory a enklávy, které bude nutno vhodně začlenit do městské zástavby, historické dominanty, historický obrys města na jihovýchodní straně, který by měl být zachován jako kompaktní vůči zástavbě ostatních čtvrtí a typické měřítkové vztahy při budování nových společenských prostorů.

K zájmovému území ve vztahu k městské památkové rezervaci nutno počítat především ty plochy města, které mají urbanistickou i funkční vazbu na historické prostředí a při přestavbě a nové výstavbě mohou ovlivnit výrazně charakter centra. Je to severní část Smíchova při levém břehu Vltavy, prostor Letné a prostor severojižní magistrály. Při přestavbě a výstavbě na tomto území podle soudobého urbanistického konceptu bude nutné vážit především umístění a měřítko dominant, aby nebyl narušen celkový panoramatický obraz pražské kotliny.

Území historického jádra města nelze chápat jako ustrnulý městský organismus, který je možno pouze konzervovat a adaptovat pro nové funkce. Jsou zde předpoklady k nové urbanistické kompozici a dotvoření centra za podmínky respektování historického prostředí a jeho architektonického i funkčního uplatnění. Při vhodném urbanistickém konceptu a invenčním architektonickém řešení může zde dojít ke šťastné symbióze „starého a nového“, která vytvoří nové kvalitativně vyšší životní prostředí centra města. Základní kompoziční osnovu tvoří i nadále řeka Vltava, hlavní městské dominanty (Hrad, Vyšehrad, Vítkov) a schéma historických prostorů. K novému prostorovému uspořádání města může přispět výrazně změna zástavby na obou nábrežích Vltavy mezi mosty 1. máje a Jiráskovým, a především prostor severojižní magistrály na východním obvodu Nového Města. Je ovšem otázkou, do jaké míry se může stát toto území s velkými dopravně-technickými nároky architektonickým prostorem v centru města tak, aby nedošlo pouze k vytvoření mechanické cesury mezi zastavěním jednotlivých městských čtvrtí. A zase naopak se zde nabízí nové dynamické chápání městského prostoru a možnost otevření nových neznámých pohledů na město. Navíc je zde možno uvažovat i o umístění soustavy dominantních vertikál po obvodu Nového Města v úměrném měřítku prostoru pražské kotliny, které by obohatily horizont ve východní části centra. Území severojižní magistrály bude zřejmě předmětem soutěží pro objasnění všech těchto složitých urbanistických a architektonických vztahů.

Dnešní historická náměstí doplní soustava nových společenských prostorů především obchodní a společenské centrum v oblasti Jindřišské ulice ve vazbě k Hlavnímu osobnímu nádraží a Václavskému náměstí, které má reprezentovat nejvyšší celoměstskou vybavenost, dále společenská centra na Letné, náměstí Republiky, prostor po zrušení nádraží Praha - Střed, předmostí Hlávkova mostu v Holešovicích (administrativní centrum), předmostí Nuselského mostu na Pankráci, předmostí mostu 1. máje na Malé Straně a konečně sektorové centrum v prostoru Smíchova. Z výčtu záměrů na nové společenské prostory v centrální oblasti vyplývá obava z určité stereotypnosti soudobého architektonického řešení, jak se to mnohdy děje při obdobných úlohách na západě. Právě specifické prostředí historického jádra, tedy i Nového Města, by mělo přispět k variabilitě a mnohotvárnosti těchto prostorů. (Navázáním na historickou půdorysnou situaci, na jednotlivé památky a soubory apod.) Soustava těchto prostorů s historickým prostředím na pravém břehu může vytvořit zcela specifické pražské pěší centrum.

K základním předpokladům pro zajištění ochrany a obnovy památkového fondu z hlediska teorie památkové péče patří především prohloubení našeho poznání vědeckým systematickým výzkumem hmotných dokladů, pramenů i ostatních materiálů k získání hlubokých znalostí o vývoji města, urba-

nistickém narůstání a historickém plánu o vývoji jednotlivých objektů, souborů i městských celků a jejich původní funkci. Těžiště základního materiálu spočívá v analytických průzkumech (pasportisaci), které provádí Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů (zpracováno území Starého Města a část Malé Strany).

Na základě průzkumů bude nutné zpracovat komplexní hodnocení jednotlivých objektů, souborů i širšího území. Toto hodnocení doposud chybí. (Byly provedeny jen dílčí rozborů.)

Syntetickým závěrem je pak celková koncepce ochrany památkového fondu a historického prostředí v centru hlavního města Prahy. Z hlediska této koncepce nutno považovat za historické jádro města nejen oblast městské památkové rezervace, ale i oblast Nového Města pražského. Městskou památkovou rezervaci nutno pojímat jako území soustředěné památkové ochrany, kde veškerá činnost směřuje k dominantnímu uplatnění stavebně-historického fondu a osobitosti historického prostředí. Nové Město lze považovat za území aktivního památkového zájmu, jehož význam spočívá v kulturní a historické integritě s urbanistickým celkem Starého Města, Malé Strany a Hradčan, v kvalitě městského historického plánu a kompozici hlavních prostorů, v hodnotě jednotlivých objektů souborů a dominant a tradici prostorového sepětí v urbanistické skladbě historické městské aglomerace. Ostatní přilehlé plochy Smíchova, Letné, Holešovic, Karlína a Vinohrad v rozsahu vymezeném studií centrální oblasti vytvářejí ochranné pásmo rezervace. Podle památkové hodnoty jednotlivých souborů a urbanistických celků bude nutné diferencovat i míru památkové ochrany a specifikovat předmět ochrany. Památkovou ochranu centra města musíme chápat jako aktivní činnost směřující nejen k rehabilitaci hmotné podstaty stavebního fondu, ale i k vhodnému funkčnímu využití v životě města a k plnému ideovému a uměleckému uplatnění v obraze hlavního města Prahy.

Životaschopnost historického jádra lze spatřovat v novém vhodném funkčním využití, především pro centrální občanskou vybavenost a služby města. Autentické historické prostředí dává podmínky pro vytvoření specifického, mnohotvárného, atraktivního mikroprostředí pro pěší centrum. V procesu přestavby centrální části města přispěje památkový fond ve své urbanistické skladbě významným dílem k rozvíjení osobitosti životního prostředí v centru Prahy. Dosavadní územně plánovací příprava a zvolená koncepce památkové ochrany dávají pro tento výhled reálné předpoklady.

POZNÁMKA :

K uvedené stati bylo použito písemného a plánového materiálu Útvaru hlavního architekta města Prahy, Pražského střediska státní památkové péče a Státního ústavu pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze.